

клада са били приети за правилни, но аргументация за „пограничното“ положение на геоморфологията в системата на науките (въпрос, който в случая ни интересува) е била окачествена като незадоволителна¹.

Според А. И. Спиридонов (виж статията на Н. А. Гвоздецкий и В. П. Лидов) геоморфологията е дисциплина от кръга на географските науки. Според него релефът зависи до голяма степен от геоложкия строеж, което обстоятелство налага широко да се прилагат геоложките методи в геоморфологията. Това обаче не означава, че геоморфологията е геоложка дисциплина.

В обсъждането на горния доклад Ю. К. Ефремов (виж статията на Н. А. Гвоздецкий и В. П. Лидов) защитава схващанията, прокарани в неговата цитирана по-горе статия, като се изказва и против мнението за съществуване на две геоморфоложки течения — геолошко и географско.

Големият практически опит на съветската геоморфология, която дейно участва в строежите на комунизма в СССР, набелязва пътищата на развитието на тази дисциплина в кръга на географските науки при тесен допир с проблемите на физическогеографския пейзаж.

Ж. Гълъбов

И. П. ГЕРАСИМОВ — Геоморфологические наблюдения в Болгарии. Проблемы физической географии, т. XIV, 1949.

През летните месеци на 1947 г. по покана на нашето правителство пристигнаха в България съветският почвовед И. Н. Антипов-Каратаев и геоморфологът—почвовед И. П. Герасимов. Двамата видни съветски почвоведи бяха консултанти на нашите почвоведи при съставянето на новата почвена карта на България. В изпълнение на своята задача Герасимов е можал да прегледа основната геоложка и геоморфоложка литература и да екскурзира в почти всички части на нашата страна. В резултат на лични наблюдения и анализ на наличната литература се явява неговата статия „Геоморфологические наблюдения в Болгарии“.

Тази статия предизвика жив интерес у нашите географи и особено у работещите в областта на физическата география. Ние даваме подробно изложение на статията поради обстоятелството, че тя е обнародвана в списание с ограничен тираж, което пречи на по-голяма част от нашите читатели да се запознаят с нея.

Статията на Герасимов обхваща 12 печатни страници с 4 скици към текста, една геоложка карта на България (по геоложката карта М 1 : 500 000), една карта на орографските елементи и морфоложки области на България по Ж. Гълъбов и една карта на геоморфоложките области, определени от самия автор.

В първата част на статията, озаглавена „Орография и геоложки строеж на България“, при орографската характеристика авторът използва морфометричните данни на Ж. Гълъбов от статията му „Кратка физикогеографска характеристика на България“². Въз основа на морфометричните показатели Герасимов прави следните изводи:

1. Абсолютната височина на всички главни орографски елементи на релефа в България показва общо понижение от запад към изток.

2. В най-западната част на страната планинските ридове на Стара планина, Рила и Пирин се сливат в обширната област, известна с названието Краище.

След тези по-главни изводи авторът излага в общи линии морфоложката схема на Ж. Гълъбов, като прави следните критични бележки:

¹ Н. А. Гвоздецкий и В. П. Лидов, Обсуждение доклада Н. В. Думитрашко, Л. А. Каминина и Ю. А. Мешерякова „О состоянии и задачах современной геоморфологии“, Изв. АН СССР, серия географическая, 1952, № 1, стр. 83—88.

² В „Основи на геологията на България“, Год. Дир. геол. и мин. проучвания, Отдел А, т. 4, 1946, стр. 34—60.

1. Главните орографски елементи в България са обобщени в няколко опита за разделяне на страната на морфоложки области, от които авторът излага най-новата схема на Ж. Гълъбов (стр. 11, р. 27, 28 и 29).

Тук трябва да отбележим, че опитите за геоморфолошко поделение на страната ни не са няколко. Освен морфоложката скица на Ж. Гълъбов на нас не ни е известна друга работа от този характер. Поделянето на България в учебникарската литература на природни географски области не може да се отъждествява с морфолошко райониране, тъй като геоморфологията е само един от елементите на физикогеографските области. Геоморфоложката скица на България на Ж. Гълъбов считаме, че не е едно обобщение на орографски елементи, а почива върху морфоструктурния и морфоскулптурен анализ на отделните области.

2. Авторът намира, че морфоложката схема на Ж. Гълъбов „открива някакво странно несъвпадение с множество твърде съществени черти от общата картина на геоложкия строеж на България, показани в геоложката карта“. Поради това според автора изниква следният въпрос:

„По силата на какви общи причини това толкова сложно редуване на големи площи, изградени от твърде различни по възраст формации, не е повлияло на морфоложките особености на тези области, които са очертани в морфоложката схема като цялостни единици?“ Според Герасимов геоложката карта поставя и други по-сложни въпроси. Така например в геоложката карта съвсем не е ясна широката ивица на Стара планина (с изключение само на най-западната ѝ част); няма геоложко различие между Средногорieto и Рила, Пирин и Родопите, Тракийската низина и някои полета (Софийско, Бургаско) и т. н. Това обстоятелство, пише Герасимов, поставя под съмнение палеогеографската самостоятелност на характеризираните (от Ж. Гълъбов, б. н.) едри морфоложки елементи на съвременната повърхнина на България.

Във връзка с горните критични бележки на Герасимов желяем да отбележим следното:

Ако изхождаме само от разпространението на геоложките формации, то действително съществува несъвпадение с геоморфоложките области на Ж. Гълъбов. Ние считаме обаче, че не разпространението на отделните формации, а геоложката структура трябва да намери отражение върху геоморфоложките области. Морфогенезата на едрите форми е тясно свързана със структурно-геоложкото и тектонско развитие на отделните области в България. Върху тази грешка на автора се корени и неговото неприемливо твърдение, че няма геоложко различие между Средногорieto и Рила, Пирин и Родопите, Тракийската низина и някои други полета (стр. 12 от р. 8 надолу).

След изложените по-горе общи критични бележки Герасимов прави следната морфоложка подялка на България:

1. Планински масив на Балкана.
2. Нагъната зона на Предбалкана.
3. Придунавска равнина.
4. Ломска равнина.
5. Северозападно плато.
6. Делиорманско плато.
7. Южнодобружанско плато.
8. Планини Краище.
9. Средногорие.
10. Родопска планинска земя (нагорие).
11. Македонска планинска земя (нагорие).
12. Остатъчна дребнопланинска (мелкогорье) Тракия.
13. Камчийска разломна област.

Основанията на автора за една такава интересна и нова морфоложка подялка на България за съжаление само отчасти проличават в съвсем кратката характеристика, която той прави за отделните области:

1. Балканът според автора се състои от две крупни мегаантиклинали — Белградчишката и Берковската, които се простират от северозапад към югоизток. Тези крупни геоструктури са били подложени на продължителна и дълбока денудация, обусловена от по-късните тектонски проявления, вследствие на което те добили характер на масивни заоблени планини, дълбоко прерязани от антecedентни проломи.

В главата „Генезис на главните орографски елементи в България“ авторът допълня, че геологическото ядро на Балкана се състои от дислоцирани през херцинската

орогенеза палеозойски материали, а основните гънкови форми, които са твърде просто и закономерно построени, са изградени от Юра, Креда и Палеоген. Следователно основните гънкови форми са се създали в ранните фази на алпийската орогенеза (Пиренейската фаза). През по-последните фази на тази орогенеза се е продължил ръстът на всички гънкови структури в тази област. Само такъв процес според автора е могъл да запази досега характерните морфоструктурни особености и да създаде antecedентни условия за развитието на хидрографската мрежа.

По-надолу (стр. 16 от р. 5) авторът прави следното интересно заключение. Стара планина в орографски смисъл се явява съвършено хетерогенно образувание. Само в северозападната част, която авторът отделя като геоморфоложка област, вододелният гребен на Стара планина съответствува на геологическото ядро на главната мегаантиклинала. Почти в цялото останало простиране орографският гребен на Стара планина съвсем точно минава по контактната линия между различни геоморфоложки области. Тази контактна линия е твърде характерна в геотектонско отношение. Навсякъде тя е отбелязана чрез ясни признаци на навличане южните морфоложки области (Средногорието и Тракийската остатъчна област) върху гънковия Предбалкан. Авторът счита, че тази орографска граница в България представлява стар шев, който е бил обновен през алпийската орогенеза в резултат на нови навлачни явления. По-нататък той намира, че този негов възглед дава ключ за обяснението на главните морфоложки и геоложки особености на Стара планина, като например различieto на релефа в нейните западна, средна и източна част, постепенното понижение на височината към изток (където е замирала тектонската активност), орографската асиметрия на Стара планина и пр. От тази гледна точка според автора нямаме никакви основания за геоморфоложкото обособяване на Стара планина като единно цяло. За своеобразността на планинската ивица сочат съставните ѝ твърде разнородни фрагменти: нагънат масив на северозапад, зона на навличане в централната част и системи на разломна структура на изток. Обединението на тези фрагменти в едно цяло в морфоложкия план от историко-генетична гледна точка е неоправдано.

По отношение на изложената характеристика на първата морфоложка зона на Герасимов ще отбележим следното.

Герасимов не споменава нищо за Свогенската антиклинала, която има съществена част в геоложкия план на Стара планина. Според Герасимов Стара планина е заета само от Белоградчишката и Берковска антиклинала. Ние считаме това за погрешно.

Герасимов ограничава геоморфоложката област на Балкана само в западната част на Стара планина. След като за основание на тази област той взема морфотектонското развитие, считаме че е погрешно отделянето на Западна Стара планина от останалата част на Балкана. Морфотектонското развитие на Западна Стара планина е едно и също с това на Централна и Източна Стара планина и те не представляват съвършено различни фрагменти. В структурно геоложкия план на тези части може да има известни различия, в смисъл че в Централна Стара планина са твърде характерни навлачните явления, но навлачни явления имаме и в западната и в източната част на Стара планина. Там те действително не са така мощни, но тяхното наличие не дава достатъчни основания да се счита западната и централната част на Стара планина за съвършено различни фрагменти.

От палеогеографска гледна точка (за каквато държи самият Герасимов) морфотектонското развитие на западната и централна и източна част на Стара планина не е много различно. По-правилно е да кажем, че Стара планина представлява една цялостна морфоструктурна област, в която различията в по-последните процеси само са разнобразили геоложката структура и са предизвикали известни различия в морфоскулптурното развитие.

2. Нагънатата област на Предбалкана, пише авторът, обладава твърде характерен релеф, образуван чрез разрушението на система от едри, предимно правилни гънки, изградени главно от кредни материали. В някои случаи в обсега на крупните синклинали са развити навлаци от палеогенни материали, които са също така засегнати от нагъване. Това е указание за продължителния път в тектонското развитие на нагънатите структури, съпроводено от денудация, абразия и ингресивна седиментация. За продължителността на тектонското развитие говорят и многочислените antecedентни части по речните долини, прорязващи редица антиклинални възвишения на Предбалкана.

Ние считаме, че Герасимов основателно отделя Предбалкана като самостоятелна морфоложка област. Това отделяне е оправдано и от морфоструктурна, и от палеогеографска гледна точка.

3. Вместо морфоложката област Дунавска хълмиста равнина на Ж. Гълъбов Герасимов предлага 5 отделни области, а именно:

а) Придунавски равнини, които в основата си представляват пластови повърхнини, изградени от кредни и палеогенни материали, леко нагънати и разрушени. Понастоящем те представляват слабо хълмисти повишени равнини. На запад от р. Вит са значително изравнени и покрити със сарматски наслаги, които пък са припокрити с плиоценски и кватернерни наслаги.

б) Ломската равнина—обширна полегата тектонска депресия, изпълнена с плиоценски езерно-речни наслаги. Тя е абсолютно плоска, слабо наклонена към север (това е всичко, което Герасимов пише за нея).

в) Северозападното плато е изградено от сарматски наслаги (които залягат почти хоризонтално), които видимо припокриват нагънатия, денудирани и абрадиран Палеоген и Креда. То е равно плато, допиращо на юг непосредствено до Балкана.

г) Делиорманско плато—голям масив от кредно-варовикови наслаги с добре изразени форми на стар и съвременен карст. Кредните материали залягат спокойно, което обуславя и почти идеалната равнинност на повърхнината на платото.

д) Южнодобруджанско плато—изградено от сарматски варовици със стари и частично съвременни карстови форми, запълнени със стари (плиоценски) изветрителни продукти от типа на тера роса. Платото има ясен наклон към север, който наклон е свързан с младо валообразно издигане в южната част.

Ние сме съгласни с Герасимов, че отделните части на Дунавската хълмиста равнина са изпитвали едни или други локални тектонски процеси, поради което имат палеогеографско различие макар основният геоструктурен план на цялата хълмиста равнина да е един и същ.

Герасимов има и голям опит от изучаването на подобна морфоструктура в европейската част на СССР. Намираме предлаганото от Герасимов геоморфоложко райониране на Дунавската хълмиста равнина за правилно и добре обосновано. Би могъл да се обсъди само въпросът, дали между Делиорманското и Добруджанското плато различията са тъй големи, че да налагаат разграничаването им като отделни области.

4. Планините Краище авторът разглежда като области с твърде сложно устройство на повърхнината и геоложкия строеж. Наред с масивни палеозойски скали областта е изградена така също и от триасови, юрски, кредни, палеогенни и неогенни скали. Всички са интензивно дислоцирани, нагънати и усложнени от разкъсвания. Областта е преживяла много тектонски фази, при което дислокациите на по-младите наслаги (включително и плиоценските) намират пряко отражение върху съвременния релеф.

Според Ж. Гълъбов към Средна гора от морфоложко гледище може да се отнесе и тектонската област Краищици.

Цялата тази структурна ивица е развита между силно издигащите се ридо-родопски и средногорски маси, поради което тя също така е област на силно епейрогенно издигане (Кратка физикогеографска характеристика на България, стр. 55).

Ние считаме, че структурно-геоложките белези и палеогеографията на тази област се различават доста от тези на останалата част от Средногорието, поради което отделянето на Краище от Герасимов като отделна морфоложка област е оправдано.

5. Средногорието представлява според Герасимов също така сложна в морфоложко и геоложко отношение област. В основата си тя представлява дълбоко денудирана средно- и нископланинска земя, включваща цяла система от млади вътрешнопланински котловини от „рампов“ тип. По своя морфоложки и геоложки строеж тя се различава рязко от Балкана и Краище, което е ясно указание за съвършено специфичния ѝ път на геоложко развитие, принципиално различен от историята на посочените планински системи.

В главата „Генезис на главните орографски елементи в България“ Герасимов пише и следното: Твърде своеобразна и особена геологическа история имат Средногорието и Тракия. Преживели сложна и бурна геологическа история в епохата на Херцинската орогенеза, тези две области са изпитали по-късно силното въздействие на ранните фази на алпийските движения. Геосинклиналните флишки площи там са били силно смутени; горнокредните вулкански ефузии още повече са усложнили деформацията на материалите и са способствували за общата консолидация на седиментните пластове, прорязани от магматични материали, редуващи се с масивни стари кристални шисти и гранити. По-после в повече или по-малко стабилна тектонска обстановка

е започнала континенталната денудация на двете територии, която ги е превърнала в средно- и нископланински ландшафти. През последните фази на алпийските движения областта на Дребнопланинска Тракия, съдейки по условията на залягане (стратиграфията) и разпространението на Плиоцена и морфологията на съвременната повърхнина, е продължавала да бъде малкоактивна в тектонско отношение. Средногорието пък, заемайки по-западно положение (по-близо към най-активните тектонски области), е било подложено очевидно на съществени тектонски деформации.

За следващата област — Тракия, Герасимов дава следната характеристика: Тя представлява съвършено своеобразна морфоложка област в Югоизточна България, с нископланински силно денудирани релеф, сменият се с обширни плиоценски и кватернерни плоски акумулативни басейни, на много места сред които се издигат ниски планински възвишения. Областта е изградена от сравнително малки масиви от допалеозойски шисти и палеозойски гранити, обкръжени от ивици горнокреден флиш и мощни горнокредни ефузивни (андезитови) покривки. По-обширни площи са заети от маломощни гипсоносни плиоценски наслаги от езерен тип със спокойно залягане.

В главата „Генезис на главните орографски елементи“ Герасимов пише:

„Обединяването на системата среднобългарски депреси в единна система Задбалкански котловини е недостатъчно обосновано. На съставената от нас геоморфоложка схема на областите в България много ясно се вижда принадлежността на всяка от тези котловини към определена геоморфоложка област. Освен това всички по-важни особености на тези котловини — техните размери, очертания, характер на повърхнината и оградящите ги планински склонове, се оказват твърде различни и определят тяхната принадлежност към една или друга геоморфоложка област. Така например в пределите на Средногорието всички котловини (Самоковската, Ихтиманската, Костенецката, Карловската и Казанлъшката) имат типичен рампов характер. Те са твърде млади, изпълнени само с кватернерни наслаги, имат плоско дъно и рядко оградяване. В пределите на Тракия характерът на котловините (Пазарджишка, Пловдивска, Старозагорска, Новозагорска, Сливенска, Айтоска и Бургаска) е съвършено друг. Те представляват обширни плоски равнини с широко разпространение на спокойно залягащи плиоценски наслаги. Техните очертания са твърде сложни и твърде често в самия им център съвършено неочаквано се издигат хълмисти възвишения (например в гр. Пловдив, Св. Илийските възвишения близо до Нова Загора, Манастирските до Елхово и др.). Всъщност терминът „котловини“ за тези понижени равнини малко подходжда: те представляват понижени зони на денудационни нископланински земи, запълнени в течение на времето от водите на плиоценски езера.“

Ние сме в състояние да направим следните бележки към изложеното от Герасимов:

а) Съществува съществена разлика между областта на Средногорието по схемата на Ж. Гълъбов и тази на Герасимов. Цялата Средногорска морфоложка област на Ж. Гълъбов Герасимов разпада на три части: Краище, Средногорие и Дребнопланинска Тракия. С отделянето на Краище като отделна морфоложка област ние, както изложихме по-горе, сме съгласни. За разделянето на останалата част на две области обаче не намираме достатъчно основания. Ние считаме, че проявилите се през Горната Креда тъй характерни за Средногорието андезитни ефузии, както и структурните особености на мезозойските материали, които вземат най-главно участие в строежа на цялата област, са един обобщаващ ги в единна област елемент. За съвременния морфоложки облик на Средногорието са от решаващо значение верижните епейрогенни движения, които поради характера на своето проявление Ж. Гълъбов (цит. съч., стр. 55 от р. 27 надолу) нарича Средногорска верижна епейрогенеза, като изтъква, че тя обхваща областта до северните части на Странджа планина. Следователно общите линии на палеогеографското развитие на областта не дават основание за едно такова разглеждане, каквото предлага Герасимов.

б) Съществува несъответствие в становищата и по въпроса за Задбалканските котловини. Ж. Гълъбов ги включва в областта на Средногорието, без да ги отделя като самостоятелна морфоложка област, Д. Яранов ги разглеждаше като отделна морфоложка област, а Герасимов счита, както бе изтъкнато по-горе, че те спадат към различни геоморфоложки области. Ние считаме, че названието Задбалкански котловини има оправдание само като структурно-геоложко понятие в смисъла на Ст. Бончев (в статията му за асиметрията на Старопланинските склонове). Намираме, че Герасимов преди всичко неправилно ги проследява. Той включва в Задбалканските котловини Пазарджишкото,

Пловдивското, Старозагорското и Новозагорското поле. Това не са никакви Забалкански котловини, а части от Горнотракийската низина. Не сме съгласни с Герасимов и по отношение на твърдението му, че Карловската и Казанлъшката котловина се различават съществено от Сливенската котловина, а Пловдивското, Пазарджишкото, Старозагорското, Новозагорското и Бургаското поле приличат на Сливенската котловина. Ние считаме, че отделните Забалкански котловини имат редица специфични белези в своето морфоложко развитие. Даже само Казанлъшката котловина, където нашите наблюдения са най-пълни, в различните си части има белези на различни морфогенетични процеси. Общият морфоструктурен план на тези котловини обаче е един и същ. Те са вложени в средногорски структурни елементи и в най-общия морфоложки план тяхното място правилно е определено от Ж. Гълъбов в областта на Средногориего.

В другите области на Герасимов ние не намираме съществени различия с морфоложката схема на Ж. Гълъбов с изключение на Камчийската разломна област, за обособяването на която като отделна област не намираме достатъчни основанията на автора.

Четвъртата част от статията на Герасимов третира интересния въпрос за старите и съвременни изветрителни покривки в България.

Герасимов е наблюдавал на много места в нашата страна и главно в Северна България много добре запазена стара изветрителна покривка, състояща се от елувиални, делувиални и алувиално-езерни наслаги, представляващи червеноцветни образувания от типа на червенокафяви глини и тера роса. Особено добре запазени наслаги е намерил в Добруджа и Делиорман. Старата им възраст той доказва по геоморфологически и почвени данни. Възрастта им той определя за плиоценска. Според Герасимов червената плиоценска елувиална покривка може да служи като добър стратиграфски указател за възрастта на една или друга повърхнина от съвременния релеф.

Друг интересен въпрос, който Герасимов третира в тази глава, е този за лъса. Той изтъква, че както навсякъде лъсовата проблема в България е дискуссионна и че неговите наблюдения върху лъса в България се намират в пълно противоречие със съществуващите възгледи на наши учени. Авторът намира:

1. Че типичният лъс има твърде ограничено развитие в Северна България за разлика от досегашните възгледи. Мощността на лъсовите наслаги не превишава 15—20 м.

2. В лъсовите наслаги липсва тази строга стратификация на етажи, разделяни от хоризонти на погребана почва, както твърдят българските изследователи.

Герасимов счита, че по-обширното разпространение на лъса, каквото дават българските изследователи, се дължи на обстоятелството, че под лъс те разбират твърде различни други материали. Той изтъква, че трябва да се прави разлика между лъс и лъсовидни наслаги.

3. В редица геологически профили той е установил, че червенокафявите глини съвсем постепенно чрез специфични преходни образувания преминават в лъсовидни.

4. По условията на своето залягане лъсовите образувания показват тясна връзка с релефа.

Във връзка с всичко това Герасимов счита, че лъсът и лъсовидните образувания в България представляват най-нова кватернерна изветрителна покривка, състояща се от различни генетически компоненти — елувиални, делувиални, алувиални и др., които са добили еднообразен литологически характер под влияние на „лъсовото“ (сиалитно-карбонатно) изветряне.

Последната глава от работата на Герасимов засяга въпроса за следите от залежавания в България. От данните, с които е разполагал, и от лични наблюдения Герасимов счита, че има два цикъла на староледникови явления в планините на България. По-старият цикъл е бил с развитие на долинно-ледникови явления, а по-младият — с ограничено развитие на къси долинни ледници и с широко развитие на кари в старите трогове. Тези цикли той счита за синхронни с алпийския Рис и Вюрм. Той счита за неуместен възгледа, че планинските масиви в България (в процеса на тектонското развитие) са достигнали своята максимална и удобна за залежаване височина едва през втората половина на Кватернера. Освен това той счита, че българските планини, които се намират в общата система на Алпите и Кавказките планини, не могат да имат съвсем самостоятелно поведение към общите геологически събития, които са обхванали в едно и също време и Алпите, и Кавказ. Следователно невероятно е планините в България да са избягнали от ритъма на рисковото залежаване, което е така добре изразено

и в Алпите, и в Кавказ. Все пак Герасимов счита, че въпросът за заледряванията в България изисква по-нататъшни изследвания.

С вещината на добър изследовател за малкото време, което прекара в нашата страна, Герасимов набеляза редица важни геоморфоложки проблеми. Неговото морфолошко райониране не е лишено от някои грешки, които ние посочихме. Районирането на Дунавската хълмиста равнина обаче, както и становището му за льоса и заледряванията в България са изключително ценен принос в нашата геоморфоложка литература: Набелязаните от Герасимов геоморфоложки проблеми трябва да послужат като основа в изследователската работа на нашите геоморфолози.

П. Пенчев

Э. Б. ВАЛЕВ — България, экономико-географическое описание, ГИГЛ Москва, 1949 г., стр. 406.

Работата на Э. Б. Валева „България, экономико-географическое описание“ е излязла под редакцията на доктора на географските науки проф. И. А. Витвер. Тя е първият сериозен опит за написване икономическа география на България.

В даденото от автора предисловие, с което започва работата му, се изтъква голямото значение на Съветския съюз за освобождението на България от германския фашизъм, за гарантиране независимостта и процъфтяването ѝ.

С книгата „България“ Э. Б. Валева си поставя две задачи: 1. Запознаването на съветския читател с икономическата география на НР България в светлината на ставящите промени във връзка с построяване основите на социализма. 2. Да създаде подробно порайонно описание на страната, тъй като според автора тоя въпрос от географията на НР България бил съвсем неосветлен в съветската литература.

Доколко авторът е успял в разрешението на тия задачи ще видим по-нататък. Необходимо е да изтъкнем още тук, че авторът е съставил книгата си въз основа на разнообразни материали, както сам заявява „в по-голямата си част публикувани на български език“ (стр. 31). За съжаление в работата липсва един списък на литературата, за да може да се говори за „разнообразни литературни материали“. Споменатите в текста под черта автори са съвсем малко. Освен това Э. Б. Валева е ползвал публикации на Българската статистика — месечните известия и годишници, като работи главно с данни от преброяванията след 1910 г. до 1946 г., а за някои отрасли на промишлеността и селското стопанство се дават данни за 1948 г.

В предисловието авторът изтъква още, че в процеса на работата той е срещнал редица трудности, които можем да сведем към следното:

1. Бързото развитие на страната и необходимостта от чести промени.
2. Не винаги авторът имал достатъчно пълни данни, особено за новите промени по райони.

В края на предисловието Э. Б. Валева заявява, че не счита работата си свободна от недостатъци и че ще бъде благодарен на критиката.

Трябва да подчертаем, че работата на Валева е много навременен и ценен принос в икономическата география на България. Фактът, че вече 8 години — от 9. IX. 1944 г. и досега, ние нямаме по-пълнен и по-ценен курс по икономическа география на България, красноречиво говори каква огромна услуга той е направил не само на съветския читател „за упознаването с братска България“, но и на нашата общественост — широкия кръг читатели, учители, студенти, а и на университетски преподаватели.

Работата, която разглеждаме, обхваща две части: I. **Общ преглед** и II. **Порайонен преглед**.

Първата част — **Общ преглед** (стр. 5—254), обхваща почти три пети от книгата. Тя започва с въведение (стр. 5—10), което обхваща: Особеностите в географското положение на България, територия и граници.

Особеностите в географското положение на България са дадени правдиво с оглед на революционните политически промени у нас, НР Румъния и т. н. Тук според нас Э. Б. Валева допуска на стр. 7 тая грешка, че търси в „многостранността на гео